

אינה אלא דלדול בשר ואין אנו יודעים מי מהן 'ולפי"ז אפשר שסכרא היא ולא מקרא], הלכך אין מחללים (עפ"י שפת אמת; חדושים ובאורים).

'בשלמא לר' חמא משכחת לה... מקנת כסף נימול לאחד כגון שלקה זה שפחה וזה עוברת...'. לפי הדעות שמכירת עובר נחשבת כמכירת דבר שלא בא לעולם (ע' במובא ביוסף דעת ריש בכורות), לכאורה על כרחנו להעמיד בשמכר לו שפחה לעוברת, ואם כן יקשה למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף הלא זהו דומיא ד'לכם', כמו שהקשו בסמוך לחכמים – יש לפרש שלפי דעה זו נאמר שסובר ר' חמא אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואין צריך להעמיד ב'שפחה לעוברת'. ואם גם סובר אין אדם מקנה דשלב"ע, הלא אפשר להעמיד לר' חמא כגון שילדה ואחר כך הטבילה, וכמו שפרש"י (עפ"י שער המלך סוף הל' נדרים).

דף קלו

'מלין אותו ממה נפשך, אם חי הוא שפיר קא מהיל, ואם לאו – מחתך בבשר בעלמא הוא'. משמע לכאורה שהחובל בבשר מת אינו חייב, כפרש"י. ומכאן הקשו על הרמב"ם (ח,ז) שכתב שהחובל חייב משום תולדת 'הדש' ולא כשאר ראשונים שפרשו משום נטילת נשמה, תולדת 'השוחט', אם כן מה בכך שהנפל אינו חי הלא כל עיקרה של מלאכת הדש הוא בדבר שאין בו רוח חיים (פרי מגדים). ויש לפרש לשיטתו 'מחתך בבשר בעלמא' – הואיל ואין בו מצות מילה ולא תועלת במעשהו, הרי זה כחיתוך בשר שלא לצורך שפטור משום 'מקלקל'. וכן אמרו בירושלמי (יבמות יא,ז).

וצריך לומר שהרמב"ם לשיטתו שפסק (א,ז) מקלקל בחבורה פטור, אבל לדעת הפוסקים כרבי אבהו (לעיל קז) שבחובל ומבעיר חייב, אין הטעם כאן משום 'מקלקל'.

[ואם תאמר, לפי זה מה טעם אנדרוגינוס אין מילתו דוחה שבת מחמת הספק, הלא לפי הצד שהוא פטור הוא מחתך שלא לצורך, ולפי הצד שהוא חייב – מילתו דוחה שבת. וי"ל כיון שסוף סוף במילה זו הוא מועיל להאכילו בתרומה ובפסח שהרי עד הנה היה אסור מחמת הספק, הלכך מתקן הוא ולא מקלקל. לא כן בספק נפל צריך לומר שאין שם תיקון (ע' בפירושו ר"ח), כי חזקתו שימות תוך שלשים ולא שייך תיקון אצלו לענין אכילה].

ומבואר לפי זה שהחובל בבשר המת והוציא דם לצורך – חייב משום 'דש' להרמב"ם [ורק כאן פטור משום 'מקלקל']. ואכן כן כתב בפרי מגדים שטז בא"א סקט"ו, הובא בבאור הלכה (עפ"י קהלות יעקב לט,ב-ג).

א. לדרך זו מובן מדוע אינו חייב בחתך מן הנפל כשאר עוקר דבר מגידולו שלדעת הרמב"ם חייב משום 'קוצר' – ע' בקה"י סו"י ג.

ב. לפי מה שכתב יצא שאנדרוגינוס שאינו מתקנו לאכילת תרומה וקדשים, וכגון בזמן הזה, או שחזקתו למות תוך שלשים – יהא נימול בשבת, וזה לא שמענו.

ולפי המובא לעיל (קלה) ממחרש"א בדעת התוס', שאנדרוגינוס נתמעט ממילת שמיני כל עיקר, מיושבת הקושיא מאנדרוגינוס בשופי, שלכך אינו נימול בשבת, כי נתמעט ממילת יום השמיני.

ג. ע"ע קהלות יעקב לח שצדד ליישב דברי הגמרא לדעת הרמב"ם בדרך מחודשת.

ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת. דעת השלחן-ערוך (רסו,יא) שאין מלין אותו בשבת אלא אם נגמרו שערו וצפרניו. ודעת הרמ"א שמוהלים.

וכתב חזון איש (יו"ד קנה, ד): 'יש טועים וסוברים דהנולד קודם ט' הוא נפל ומתיאשין הימנו ואינם זריזין ברפואתו. וזו טעות, אלא כל שנגמרו שערו וצפרניו הרי הוא ספק בן קימא, וליש פוסקים הוא בחזקת ודאי בן קיימא, וחייבין להשתדל ברפואתו ומחללין עליו את השבת לרפואתו. וכן מעידין עכשיו עובדות רבות דבני שמונה חיים ומתקיימין.

בימים הראשונים היה מיעוט המצוי שנגמרו לשבעה... ורובן לתשעה, אבל לא היו נגמרים לשמונה, ולפיכך אמרו האי בן שבעה ואשתהי, וכמדומה דעכשיו נשתנה הטבע וכפי בחינת הרופאים אפשר שהוסיפו השתלמותם אחר ז' ונגמרו לח', והרי נשתנו הטבעים ללדת למקוטעים כמו שכתב הרמ"א...!

(וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ד קכג; חדושים ובאורים; שבט הלוי ח"ג קמא).

וזה לשון הגרשו"ו אויערבך וצ"ל (מנחת שלמה סו"י לד):

'... דוגמא לדבר: בן שמונה, אשר חלילה לומר גם בזמננו ד'הרי הוא כאבן. [מסופקני במי שנמצא כיום באיזו מדינה אשר אין שם אינקובטור, אם מותר לחלל שבת עבור חיי שעה של בן ח', כיון דבזמננו הם יכולים לחיות. וצריך עיון].

וכל זה אמור אף ללא הטעם המוזכר בגמרא ד'אשתהוי אשתהי', משום שיש כיום כלים לקיימו. וממילא נשמע שגם כשיצא קודם שבעה חדשים, כל שיש אפשרות להצלתו לחי-עולם ע"י אינקובטור – חייבים להצילו (מובא בשמירת שבת כהלכתה פרק לו הע' כד מהגרשו"ו א). ונראה שזה אף לדעת הראשונים שאין מחללים שבת על העוברים, בכי האי גוונא מחללים. ע' באור הלכה (של ד"ה או ספק).

'בן שמנה שאין שחיטתו מטהרתו'. היינו בבהמה גסה שזמן עיבורה תשעה חדשים (בכורות ח), אבל בדקה, זמן עיבורה חמשה חדשים (שם) ופחות מכן חוששים בה משום נפל (ערמב"ם שבת מאכלות אסורות ד, ד).

'צוורונתא קבעית למיכל'. מבואר ברש"י שהיו רגילים לשלוח לאבל מיני מטעמים, ולא רק מאכלים פשוטים. וכבר מבואר בכמה מקומות שהיו שולחים מיני מאכל לבית האבל בימי אבלותו, לא רק לסעודת הבראה אלא גם בזמן שמותר לו לאבל לאכול משלו, ואף מיני מטעמים בכלל כאמור. ואין זה דומה לשילוח מנות האסור לעשות לאבל – כי מנות אלו בימי האבל הראשונים שצריך לנחמו, הם מענין התנחומים, משא"כ לאחר מכן הרי זה כשאיילת שלום או שמחה.

ולכן, אף על פי שכבר פסק מנהג שליחת מנות לבית האבל זה כמה דורות ואין לנהוג כן כי יתכן שהיה להם טעם בזה, טעם שאינו ידוע לנו, מכל מקום אין בזה איסור ברור, ולכן אם שלחו לאבל חבילות של אכלים ומשקים, אין צריך להחזירם. וגם אין לחוש בדבר משום מנהגי נכרים (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב קסח).

'אמר רבינא משמיה דרבא, אם אשת ישראל היא – חולצת, אם אשת כהן היא – אינה חולצת'. מבואר (כפי שפרשו התוס', וכן מבואר בפוסקים) שבאשת כהן יש לסמוך על דעת חכמים להחשיב הולד בר קיימא, כדי שלא תחלוץ ותאסר על בעלה כהן (כפרש"י. או כדי שלא יבואו לומר חלוצה מותרת לכהן – כפאתוס'). ואף על פי שהלכה כרשב"ג, כאן סמך לפסוק כחכמים. וטעם הדבר באר הגר"א (אה"ע קנו סקי"ב) בדעת הרמב"ם (יבום ב, כא), שאף רשב"ג לא חשש לנפל אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא הולכים אחר רוב הנולדים שהם בני קיימא (וכן דעת התוס' ביבמות), ועל כן בספק של דבריהם אין לאסרה על בעלה.

יש לשאול הלא רשב"ג למד מן המקראות [ובשלמא מפדיון י"ל שלא הצריכה תורה פדיון תוך ל' כי אין הולכים בממון אחר הרוב ויכול לומר הבא ראייה שאינו נפל, אבל משחיטת בהמה קשה], וכן קשה לדעת הרמב"ם שכל ספק הולכים בו לקולא מהתורה,

וכאן משמע שמדין תורה חוששים לנפל. ודוחק לומר שאינן אלא אסמכתא. ועוד קשה ממה שאמר רבא לעיל 'דכו"ע מת הוא...'. והלא מחלוקת התנאים לענין טומאת נבלות מדאורייתא היא, ובדאורייתא לכו"ע חי הוא. ונראה שלענין הטר הבהמה סובר רשב"ג שמדאורייתא אסורה מפני שיש לה חזקת איסור, ואין די ברוב להוציאה מחזקתה. ורק ביבום נקט הרמב"ם שספק דבריהם הוא מפני שאין שם חזקת איסור, אדרבה אתה בא להוציאה מהתירה ולומר שהיא זקוקה ליבום, על כן מדאורייתא אינה חוששת. וכששאלו לרשב"ג 'מיימהל היכי מהליגין ליה' בשבת, היינו דרבנן יש להם להעמיד דבריהם לחוש שמא הוא נפל. ואתי שפיר כיצד מברכים על מילה בשמיני לרשב"ג והלא ספק נפל הוא – אך מדאורייתא אין לחוש לנפל אלא מדרבנן, וכיון שמדין תורה חייב למוול הרי יש בדבר קיום מצוה ודאי. ומכאן יש ללמוד גם לענין ברכה על פדיון פטר חמור, שאף שחוששים לנפל מברכים עליה (ע"ע במשיב דבר ח"א ב; שו"ת אור לציון יו"ד כא וביוסף דעת יבמות לו.). עוד בסברת רשב"ג לחוש למיעוט, ובשיטת הראשונים, האם הוא חשש מדאורייתא או מדרבנן – ע' באריכות בבית הלוי ח"ב ה; משיב דבר ח"ב יג. וע"ע בשו"ת מהר"ם מינץ צה, ב.

(ע"ב) 'אמר ליה רבינא לרב שרביא: באורתא אמר רבא הכי, לצפרא הדר ביה. אמר ליה: שריתוהו?! יהא רעוא דתשרו תרבא'. יש מי שפירש בדרך זו: ודאי לא חשדו שמשקר אלא שלא נראה לו שרבא חזר בו, כי דרכו של רבא לפרסם או לדרוש ברבים את חזרתו (ע' עירובין קד. ויבמות כ: ועוד). וסבר רב שרביא שרבא היה מסופק בדבר ולכך בלילה סתם לאיסור ובבוקר להתר, כענין 'אין ולא ורפיא בידה' (לעיל ק"ג. ועוד), הלכך צריך להחמיר מספק. ומה שאמר לו 'יהא רעוא דתשרו תרבא', אין כוונתו לקללו שיטעה ח"ו אלא לשון תפילה היא, והיינו על דרך פירוש דברי המשנה (באבות ד) 'שכר עבירה עבירה' – שפעמים יש עבירה שהיצר מטעה בה את האדם לומר מצוה היא, והיא גוררת אחריה עבירה מפורשת, וכאשר זוכה ושב תשובה מאהבה על עבירה שבידו והריהי נהפכת לו לזכות, גוררת עמה שישוב על הטעות, כי ישים אל לבו למה באה עבירה לידו, בגלל עבירה דומה שעשה בדמותו שהיא מצוה. ויש לפרש שזו היתה כוונת רב שרביא שחשד לרבינא שהתיר האיסור בסברו שכדין עשה, ואמר לו שריתוהו שלא כדין בטעות, יהא רעוא דתשרו חלבא ואז תכירו הטעות [שעל כך נצרך רצון מאת השי"ת לסייעו לטוב] ובכך תתנו לב שגם הוראה זו טעות היתה ותעשו תשובה על כך (עפ"י פרי צדיק בשלח יד). ע"ע חרושים ובאורים.

'הזכר ולא טומטום ואנדרוגינוס. יכול לא יהו בערך איש אבל יהיו בערך אשה, תלמוד לומר...'. – ואם תאמר, למה לי קרא למעט מערך איש, הלא מסברה אינו מחויב אלא כפי הערך הפחות? (הלא מיעוט זה אינו נובע ממשמעות המלה, אלא מיתור 'הזכר' – כמוש"כ רש"י ותוס' כאן ורש"י בערכין ה: ד"ה טעמיה ובבכורות מב. וע"ע בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סוסי ג).

ויש לומר, אפילו נקרע אחר כך ונמצא זכר, כיון שבשעת הערך היה טומטום, ממעטו הכתוב מערך זכר (שפת אמת ערכין ד. וכן כתב שם ב, שאעפ"י שנקרע אחר כך פטור. וכ"כ המנחת-חינוך שנג, ג – וכמו לענין הגיל שאמרו (בבכורות יב:) הערכין כשעת הערך).

ולפי זה צריך לומר שלאנדרוגינוס אין צריך קרא למעטו מערך זכר, ונקטוהו אגב גררא. אך לכאורה נסתר הדבר מהסוגיא בבכורות (מב) שאמרו 'סמי מכאן טומטום'. ואם תאמר שצריך למעטו משום דהוה אמינא שהוא מקצת זכר וחייב – אם כן לפי האמת אין לנו מקור לפטור טומטום שנקרע ונמצא זכר. [ובב"ב (קכו-קכז) הוצרכנו לימודים מיוחדים להלכות שונות של טומטום שנקרע ונמצא זכר. ונראה דלא דמין לדין 'הערכין כשעת הערך' לענין שינוי בגיל, כי עתה הוברר שכבר באותה שעה היה זכר ודאי].

ואולם עיקר השאלה לא הבנתי, כי לולא מיעוט הוה אמינא להעריך לחומרא כערך זכר, כמפורש ברש"י בכורות (מב. ד"ה סמי). והרי זה כנודר דבר ועתה מסתפק מה פירש בנדרו, שצריך ליתן לחומרא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי (ע' במנחות קו; רמב"ם ערכין ג). ואפילו לדעת הרמב"ם שספק תורה לחומרא מדרבנן ולא מדאורייתא, כתבו אחרונים שבמצוות עשה אין מקיימים המצוה אלא בודאי ולא מספק, והכי נמי מן התורה היה מחויב ליתן עד שיצא בודאות ידי חובתו.

פרפראות

'הזכר – ולא טומטום ואנדרוגינוס'. (פרש"י שהוא הפסוק והיה ערכך הזכר). **ערכך הזכר** (הוא הכתוב שדורש, כפרש"י) בגימטריא (עם הכולל): **ולא טומטום ואנדרוגינוס** (גליונות קהלות יעקב).

אנדרוגינוס בגימטריא: זכר ונקבה (שמעתי).

דף קלז

ומאי שנא מילה משום דכתיב המול לכם כל זכר'. נראה שרבי יהודה לשיטתו (בבכורות ג ועוד) שמפרש כל – כל דהו, כלומר אפילו מקצת מן הדבר [שלא כחכמים הסוברים כולו משמע ולא מקצתו], ועל כן מרבה אנדרוגינוס שהוא שיש בו מקצת זכרות (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב לג, ג. ע"ש).

רבי אליעזר מחייב חטאת' – משום חובל. ויש אומרים לחייב אף משום גוזז (עפ"י שיטה מקובצת כתובות ה. חידושי חתם סופר לעיל קו. ע"ש).

יש שביאר שאף על פי שהגוזז מנתק דבר המחובר לגוף כגון צמר, ולא חלק מהגוף עצמו, והלא הערלה היא חלק מהגוף – אך גדר דין 'גוזז' הוא מנתק דבר שדרכו לגוזז, וכיון שהדרך לגוזז הערלה חייב משום גוזז. ויש אומרים שאפשר לחייב משום מכה בפטיש (עפ"י חתם סופר שם; מגן אבות להר"מ בנט). ואף על פי שאין זה תיקון גשמי אלא תיקון מצד הדין – גם זה נחשב תיקון. וסמך לדבריהם – שיטת המרדכי (פרק לולב הגזול תשמ"ז), שמיעוט ענבים מהדס ביום טוב, הרי זה חיוב דאורייתא משום מתקן מפני שמתקנו למצוה (וכן כתב המאירי לעיל כט: וחילק בין מיעוט ענבים להפרשת תרומות ומעשרות שחיובו רק משום מתקן מדרבנן, שהפרשת תרומות אינה פעולת תיקון בידים ממש, שלא כמתקן ע"י מיעוט ענבים).

ודעת המנחת-חינוך (מוסך השבת 'מכה בפטיש') שאין שייך חיוב מתקן אלא בדבר גשמי ולא בתיקון לצורך מצוה. ומסתייע מרש"י (סוכה לג) ותוס' (לעיל קג. ד"ה לא צריכא), שמיעוט ענבי הדס איסורו מדרבנן בלבד.

הגאון בעל החתם סופר נשאל (שו"ת חת"ס יו"ד רנא), לדעת ריב"א (בתוס' חולין קמא ועוד) שאעפ"י שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ה'לא תעשה' נדחה ורק ה'עשה' נשאר – אם כן המל מילה שלא בזמנה, מדוע חייב חטאת, הלא לדברי רב אשי (לעיל קלג.) הטעם שמילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב משום שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ואם כן לכאורה הוא הטעם גם בשבת (וע' במובא לעיל שם), וכיון שהלאו נדחה הלא אין חיוב חטאת בא על עשה בלבד, מלבד פסח ומילה.

ותירץ, כיון שבאיסור שבת דעלמא יש גם 'לאו', על כן חייב כרת אף על ה'עשה' שבה (שבתון), הלכך חייב חטאת.

יש מפרשים בדעת הרמב"ם שפסק חכמים שנימול לשמונה ואעפ"כ אין מחללים עליו שבת, שנתמעט מקרא ד'ביום השמיני' משום שאין אמו טמאה לידה, אך לא מקרא ד'בן שמונת ימים ימול' שנאמר במילת אברהם אבינו (עפ"י הגר"ח הלוי שם; שפת אמת. וע"ע בית ישי קו, ג; אבי עזרי הל' מילה שם).

ג. להלכה, לקח שפחה לעובריה – נימול ביום שנולד, שקנין פירות לאו כקנין הגוף הוא ואין אמו בכלל שפחות ישראל כדי שיהא הבן 'יליד בית' שנימול לשמונה (עפ"י רמב"ם מילה א, ה; ריא"ו. וכן דעת שאר הפוסקים בעלמא, קנין פירות לאו כקנין הגוף. ע' ב"ב קלו-קלז).

ד. משמע מהגמרא ומהרמב"ם שאף על פי שהאם לא טבלה לשם שפחות וגם הוולד נכרי הוא ואין עליו דין 'עבד כנעני', חייב האדון למולו כיון שיליד ביתו הוא, ואף אם אין בו דין 'יום השמיני'. ותימה על מה שכתב בשאגת אריה (נג) שאין חיוב לרב למול עבד הנוול משפחה שלא טבלה לשם שפחות (עפ"י אבי עזרי ריש הלכות מילה).

ה. נכרית מעוברת שנתגיירה ואחר כך ילדה – הבן נימול לשמונה ודוחה שבת, שאינו נחשב כמי נתגייר בעצמו בטבילה והרי זו מילת גירות אלא בן ישראלית הוא מלידה (כן הורה בפסקי הלכות לר"ד מקרלין ח"א ד"ו, הובא בשו"ת אחיעזר ח"ד מד – והסכים כן למעשה).

דף קלו

רי"ט. א. ילוד אדם פחות משלשים יום או בהמה פחות משמונה ימים, האם חוששים להם משום נפל? אלו נפקותות מבוארות בסוגיא בשאלה זו?

ב. שחיטת בהמה שלא כלו חדשי עיבורה, וכן שחיטת טריפה – האם מוציאות הן מידי טומאת נבלה?

א. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום באדם ושמונה ימים בבהמה – אינו נפל (ופדויו מבן חדש תפדה; ומיום השמיני והלאה ירצה). הא לא שהה – ספק נפל הוא. וחכמים חולקים וסוברים שאינו נפל.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרשב"ג. וכן נהגו למעשה כמה אמוראים (רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, רב דימי בר יוסף, רב אשי). ומדברי רבינא בשם רבא מבואר שסומכים על דעת חכמים במקרה מסוים; מי שמת והשאיר בן קטן ומת הבן בתוך שלשים ללידתו, ועמדה אמו ונתקדשה לאשת כהן, והרי לרשב"ג ספק-נפל הוא ואמו צריכה חליצה – אמר רבינא בשם רבא: לא תחלוץ (כי אם תחלוץ, תיאסר על בעלה הכהן (רש"י); או גם אם לא תאסר מספק, אין לחלוץ בספק מחשש שיהיו אנשים שיטעו ויאמרו התירו חלוצה לכהן (תוס') – הלכך יכולה לסמוך על דעת חכמים]. ורב שרביא בשם רבא אמר: חולצת.

כן מבואר לפירוש התוס', והלכה כרבינא (רמב"ם יבום ב, כא; אה"ע קסד, ז). ומשמע ברמב"ם (כפי שבאר הגר"א אה"ע קנוד) שהטעם לסמוך כאן על חכמים, כי אף רשב"ג לא חשש לנפל אלא מדרבנן אבל מדאורייתא חולכים אחר הרוב (וכן דעת התוס' ביבמות לו), ולכך אין אוסרים האשה על בעלה מספק כזה. ויש מפרשים: הואיל ונגמרו סימניו, יש לסמוך על דעת רבי שוולד גמור הוא ולא להוציאה מבעלה, שהרי אף לרשב"ג אינו אלא ספק (ערמב"ן). ויש שפרשו (ע' בתוס' יבמות לו סע"ב) שלא סמכו על חכמים אלא ביום שלשים, אבל קודם לכן חולצת.

והוכיחו מדברי האמוראים [שלא כמו שנמסר בתחילה מאביי] שמחלוקתם אמורה כאשר מת בתוך הזמן הזה ממאורע חיצוני כגון שנפל מן הגג או אכלו ארי ואי אפשר לדעת אם היה בן קיימא אם לאו, אבל פיהק ומת – דברי הכל מת הוא.

לדברי רבנו יונה, 'פיהק' לאו דוקא אלא הוא הדין חלה ומת. והרז"ה כתב: דוקא פיהק ומת שמוכח הדבר שיש בו ריעותא, אבל חלה – הרי זה כאכלו ארי. וכן נחלקו להלכה בדין חלה ומת (ערשב"א).

עוד מבואר בסוגיא שאם ידוע לנו בו שכלו לו חדשי עיבורו – לדברי הכל בר קיימא הוא לכל דבר, אפילו הוא בן יומו (וכותנן בנדה מג:).

משנכנסה הבהמה לליל השמיני ללידתה – יצאה מחשש נפל (שמקצת היום ככולו, ככתוב והיה שבעת ימים תחת אמו – הא בלילה ראוי הוא. רש"י. וע"ע קה"י זבחים ט), אבל באדם – יום שלשים כלפני שלשים. ורבי עקיבא מסופק אם יום שלשים כלפניו או כלאחריו (תוס' עפ"י בכורות מט). יש סוברים שפיהק ומת ביום השלשים, לחכמים אינו נפל (עפ"י בה"ג, מובא בתוס' יבמות לו סע"ב, וכן הביאו שם מגרסת רש"י כאן).

הנפקותות המבוארות בסוגיא; התר אכילת בהמה שנשחטה בתוך שבעה ימים ללידתה [וממילא נפקא מינה אם הוא מוקצה ביום טוב] – לרשב"ג אסור ולחכמים מותר, ולרשב"ג יתכן אף שאין שחיטתה מוציאתה מידי טומאת נבלה (כן סוברים חכמים בביריתא, כדלהלן. וכן פסק הרמב"ם הל' אבה"ט ב,ו). נפקותא נוספת: האם הילוד שמת בתוך שלשים פוטר מן היבום אם לאו. וכן לענין אבלות; האם מתאבלים עליו ומברים את האבל כעל כל בר קיימא, אם לאו.

משמע בגמרא שגם אם שחטו הבהמה תוך שבעה – אסורה בדיעבד, וכמעשה דרב פפא ורב הונא ברדר"י [ואין לוקים על אכילתה. רמב"ם מאכ"א ד,ד]. ומקצת פוסקים כתבו להקל בדיעבד [ולדבריהם צריך לומר שהאמוראים החמירו על עצמם ולא מן הדין], אבל הסכמת הפוסקים לאסור, ואף בספק, ואף אם נכרי מעיד עליה (ע' יו"ד טו ובחושני רעק"א ושל"פ; שו"ת הרדב"ז ח"ב תשטו, ע"ש. וע"ע בית הלוי ח"ב ת,ו).

ואם ידוע שלא מלאו לבהמה שמונה ימים, אעפ"י שבריא ויש לה שינים וקרנים ושערות – אסורה. ואם אין ידוע גילה, כתבו כמה אחרונים שאפשר להסתמך על סימנים מסוימים בגופה – אך זה רק במקומות שאותם סימנים מופיעים ברוב הבהמות רק לאחר שמונה, אבל במקומות שהסימנים רגילים להופיע בתוך שמונה, כגון עגלים שבמקסיקו – אין להסתמך על אותם סימנים (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב יד).

עוד משמע בסוגיא, שלפי הדעה האומרת מכשירי מילה דוחים את השבת, אם ננקוט כרשב"ג לחוש בו בנפל – אין מחללים עליו כשאין ידוע שכלו לו חדשיו, אבל למול בשבת אין חשש, כי לפי הצד שאינו בן קיימא, הלא כמחתך בבשר בעלמא הוא ואין כאן מלאכה.

יש מפרשים שלדברי רבא אין למול בשבת אם אין ידוע שכלו לו חדשיו – שהנפל אינו נחשב כבשר המת ויש בו משום חבלה בשבת, כמו טריפה (עפ"י רמב"ן). וכן דעת הרי"ף והר"ח להלכה (כמבואר בראשונים).

ונפסק בשלחן ערוך שכל שגמרו סימניו – מלים אותו בשבת. לא גמרו סימניו; אם הוא בן שמונה ודאי – אין מלים ואין מחללים, שהריהו כאבן. ספק בן שמונה ספק בן שבעה – מחלוקת הפוסקים אם מלים בשבת אם לאו (ע' רמב"ם א, יד ובכס"מ; יו"ד רסו, יא בשו"ע ורמ"א ושל"פ). וכתבו אחרונים שעכשיו אף בן שמונה יכול לחיות, ונראה שנשתנו הדברים בזה, ודאי מחללים עליו את השבת להצלתו.

ב. השוחט את הטריפה, אפילו טריפה מן הבטן – הוציאתה השחיטה מכלל 'נבלה' (מן הבהמה – פרט לטרפה ששחטה).

שחט 'בן שמונה' [או אף אם אין ידוע שכלו לו חדשיו, ושחטו בתוך שבעה ימים ללידתו] – מטמא (אשר היא לכם לאכלה – להביא בן שמונה שאין שחיטתו מטהרתו. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: שחיטתו מטהרתו. ופרשו שלדברי הכל מת הוא (כרשב"ג), אלא שנחלקו האם יש לדמותו לטרפה אם לא מפני שאין במינו שחיטה כטריפה שיש במינה שחיטה. הלכה שאין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה (רמב"ם הל' אבות הטומאות ב,ו כפירוש הכס"מ).

דף קלז

רכ. א. מי שטעה ומל בשבת תינוק שזמנו למול אחר השבת או בערב שבת, האם חייב חטאת?

ב. קטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר – כיצד?

ג. קטן שחלה, מתי מלים אותו?

ד. אלו הם ציצים המעכבים את המילה? בעל בשר הנראה כערל, מה דינו? המל ולא פרע את המילה, מה דינו?

ה. אלו הן ברכות המילה בישראל, בגר ובעבד?

א. מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח מל את של אחר השבת בשבת; לסתם משנתנו כפי שהיא שנויה לפנינו (וכן שנה רב הונא על פי דברי ר"ש בן אלעזר בברייתא) – חייב חטאת (שהטועה בדבר במצוה ולא עשה מצוה – חייב). ולדברי רבי מאיר בברייתא (וכן שנה רב יהודה במשנתנו) – רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר (מפני שטרדתו במצוה, ואינה דומה לשגגה המחייבת חטאת האמורה בעבודת כוכבים).

אחד למול בערב שבת ואחד בשבת, ומל את של ערב שבת בשבת; לסתם משנתנו (ורב הונא עפ"י ר"ש ב"א) רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר מפני שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה. [רבי אמי (בפסחים עב) פירש שלא פטר רבי יהושע אלא כשהקדים למול את של ערב שבת בשבת, אבל קדם ומל את של שבת – חייב אף לרבי יהושע]. לדברי רבי מאיר (וכן שנה רב יהודה במשנה) המל את של ערב שבת בשבת פטור בין לרבי אליעזר בין לרבי יהושע.

הרמב"ם (שגגות ב,ח) פסק לפטור בשניהם – 'שהרי יש לו רשות למול אחד מהן בשבת ושבת דחוייה אצלו ומצוה עשה, אע"פ שהם שני גופין הואיל וזמנו בהול אינו מדקדק'.

ודוקא בכגון אלו שניתנה שבת לידחות אצלו במילה אחת, אבל אם קדם ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל את של ערב שבת (וכן אם מלכתחילה אין לו תינוק שזמנו למול בשבת. רמב"ם שגגות ב,ח), שנה רבי חייא שרבי מאיר מחייב מפני שלא ניתנה שבת לידחות אצלו כלל (הלכך לא היה טרוד במצוה והרי זה כשאר שוגג).

ב. קטן נימול לשמונה ימים עד שנים עשר, לא פחות ולא יותר. כיצד? – כדרכו – נימול לשמונה.

נולד לבין השמשות – נימול לתשעה (שמא ביהש"מ יום הוא והרי נימול ליום התשיעי. ואין למולו בין השמשות של שמיני-תשיעי, שאי אפשר לכוון הרגע שהיא שוה בדיוק לשעה שנולד ויתכן שנולד ביום הבא ועתה הוא נימול לשביעי. עפ"י ירושלמי ה"ה).